

Горан Калоѓера

**БРАЌАТА МИЛАДИНОВЦИ
ЛЕГЕНДА И СТВАРНОСТ**

**Современост
Скопје, 2005**

ЗБОР-ДВА ЗА ПРЕВОДОТ И ЗА КНИГАВА

Најнапред за преводот. Основната тенденција и интенција, се разбира, беше да се транскрибира текстот колку што е можно поавтентично од хрватскиот во македонскиот јазичен код. Во базичниот текст се предадени на македонски јазик и насловите на разни издања, со исклучок на насловите на списанијата и весниците за кои сметавме дека треба да се пренесат во оригинална форма. За да се има што посолиден увид во автентичноста на текстот, во фуснотите се нудат оригиналните наслови на изворите што се користени при изработката на овој труд на д-р Горан Калоѓера. Во таа смисла, онаму каде што сметавме дека има потреба од интервенции на преведувачот, даваме (во фусноти и во загради кон основниот текст) одредени појаснувања за некои податоци, поими и термини. Бидејќи цитатите од некои македонски автори често се даваат во хрватски превод, ние ги пренесуваме овие цитати од македонски извори (Гане Тодоровски, Харалампие Поленаковиќ и други) со цел да не се загуби автентичноста при „преведување од превод“ (прво од македонски на хрватски, па натаму од хрватски на македонски). Сметаме дека со ваквите преведувачки постапки се овозможува еден солиден степен на читливост на македонски стандарден јазик на мошне солидната студија од Калоѓера за браќата Миладиновци.

За содржината на книгава. При своите книжевно-историски истражувања на животот и делото на браќата Миладиновци, авторот на оваа книга тргнува од тезата на Харалампие Поленаковиќ дека не е сè напишано за овие македонски преродбеници, иако е многу пишувано за нив. Во таа смисла, овој труд на Калоѓера доаѓа како сосема логично продолжување на истражувањата и дополнување на сознанијата до кои дошле, како што вели тој, „миладинолозите“. Најпрво тој се зафаќа со она, барем за нас Македонците, болно прашање за националниот идентитет на Константин и Димитрија, ослободен се разбира од бремето на пристрасноста при предочувањето на фактите. Својата научна „потрага по идентитетот“ на двајцата струшки браќа авторот ќе ја заврши со аргументираниот заклучок дека тие самите се декларирале како Македонци. Во врска со ова, Калоѓера се зафаќа и со прашањето за оригиналниот наслов на Зборникот од браќата Миладиновци. Се елаборираат овде

притисоците кои се вршеле врз Константина Миладинов од страна на Штросмаер и особено на Фрањо Рачки за менување на насловот од „македонски“ во „бугарски“, буквално поради нивното „незнаење и неинформираност“ (Калоџера вели несвесна, но непростлива неправда кон македонскиот народ) дека Македонците се посебен етнитет на југот од Балканот, но и поради тоа што овој термин (македонски) кај Рачки предизвикувал асоцијации за античките Македонци, односно за македонскиот народ од времето на Александар Македонски и Филип Втори. Калоџера мошне умешно и со еден вроден научно-историски усет ги елаборира и причините поради кои Константин едноставно морал да попусти пред ваквите притисоци и да се одлучи буквално да купи бугарски песни од Чолаков за да може да го оправда насловот кој не соодветствувал на првичната концепција на Зборникот. Затоа, како што потенцира Калоџера, и покрај огромната заслуга, не треба премногу идеализирано да се гледа на финансиската помош од бискупот Штросмаер за издавањето на Зборникот, зашто тој ги гледал, пред сè, своите интереси со печатењето на една ваква книга - ширење на унијатската идеја на јужниот дел од Балканскиот Полуостров, но и, како што веројатно би забележал Рачки, лична промоција на бискупот како мецена меѓу јужнословенските народи. На ваквото „идеализирање“ се однесува и студијата според која и е насловена оваа книга - „Браќата Миладиновци - легенда и стварност“ - во која Калоџера (мора уште еднаш да потенцираме - непристрасно!) зборува за создавањето на митови и легенди во врска со трагичната и мистериозна смрт на браќата Миладиновци. Овде особено се потенцираат оние сегменти од биографијата на Шапкарев за двајцата браќа во кои, како што вели Калоџера, има претерувања и нелогичности чија цел е да се создаде легенда за Миладиновци - божемниот патетичен говор на Димитрија при неговото апсење и особено неговото херојско држење и, наводно, сознание дека оди во сигурна смрт. Предочувајќи ги преписките од тоа време, Калоџера покажува и докажува дека Димитрија Миладинов бил убеден и се надевал дека ќе успее да ја докаже својата невиност и дека ќе излезе од затворот. Во тој контекст се и „приказните“ за тоа како завршиле животите на двајцата браќа - дека биле отруени, па дури и дека биле егзекутирани со (ни помалку ни повеќе, како што подвлекува Калоџера) отсекување на главите. Овие и слични неаргументирани тврдења му се туѓи на научно-истражувачкиот дух на Горан Калоџера, па трагајќи по достапни аргументи тој ги наведува преписките од австриската дипломатија во кои се тврди дека

двајцата браќа, сепак, умреле од болест, оставајќи и натаму една резерва во врска со отвореноста на прашањето за мистериозната смрт. Авторот на оваа книга со резерва гледа и кон идеализирањето на улогата на членовите од семејството Робевци, особено при напорите за ослободување на браќата Миладиновци од цариградските зандани, свесен дека многумина проучувачи на нивното дело нема да се согласат со неговите тврдења. Но, Калоѓера нуди мошне солидни аргументи за пасивниот однос на Робевци во акцијата за ослободување на двајцата браќа, образложувајќи го тоа со нивните трговски интереси во рамките на османлиската империја. Во истиот дух се и аргументите кои зборуваат против она идеализирано елаборирање за односот меѓу Димитрија Миладинов и Кузман Шапкарев при што Калоѓера потсетува на резултатите до кои дошол Петар Чакар за нетрпеливоста што ја покажувал Димитрија кон Шапкарев, но и за некоректниот однос на Шапкарев кон семејството Миладиновци, односно кон ќерката на Димитрија за која се оженил.¹ Накратко кажано, Горан Калоѓера ги согледува и ги презентира работите без идеализирања и без претерувања, а за него како научник аргументите се пред сè и над сè. Токму за тоа служат и бројните документи што тој ги анализира и ги цитира при своите истражувања за двајцата струшки браќа.

Има една мошне интересна постапка што Калоѓера ја применува при неговата научно-истражувачка работа којашто има за цел да го расветли делото на браќата Миладиновци. Имено, Калоѓера зема еден, на прв поглед маргинален, историски податок и од него развива цела студија. Да го земеме како пример податокот кој вели дека печатницата на Људевит Гај, каде требало да се печати Зборникот, е заменета со печатницата на Антун Јакич. Зошто, се прашува Калоѓера, и од тоа негово „зошто“ произлегува една

¹ Петар Чакар тврди дека Шапкарев од лични интереси и побуди ѝ се приближил на Елисавета, ќерката на Димитрија и Митра. Тој се оженил со неа дури по пет години од нивната свршувачка (во 1863 година), но и по тоа тој покажувал дистанциран однос кон неа, што сигурно придонело за истоштувањето и разболувањето на Елисавета на која ѝ умреле двете деца по породувањето. Елисавета, препуштена сама на себе, умира во 1866 година во Кукуш каде што тогаш живеела со Кузман Шапкарев. Таму била и погребана. Како што тврди Чакар, Митра Миладинова во 1866 година „се нашла инкогнито во Кукуш и ноќе, при најголема тајност, успеала да ја откопа својата ќерка од гробот и... нејзините посмртни останки да ги пренесе и погребнати на Струшките гробишта...“ (За ова да се види во: *Животој и делото на браќата Миладиновци*, МАНУ, Скопје, 1984, стр. 372).

солидна студија за причините поради кои Зборникот не бил испечатен во печатницата на Гај, ами во онаа на Јакич. Или, повторно пример, од списокот на претплатници за Зборникот авторот на оваа книга ќе извлече едно име (Антун Мажураниќ, на пример) и од тој ситен податок се разработува цела една тема - причините, поттикот, мотивите кои го натерале претплатникот да се претплати на Зборникот од браќата Миладиновци. И откако ќе ги прочитае ваквите студии на Горан Калоџера, ќе се потсетиме и ќе ни стане појасен фактот дека во науката ништо не е ниту маргинално ниту ефемерно - секој податок, па дури и оној „најситниот“, е многу важен за мозаикот наречен „научно дело“ или „научен труд“.

Има, се разбира, уште многу нешта кои се вредни да се спомнат во овој наш скроман поговор за книгава на Горан Калоџера, но (како што често потенцира тој) „склони сме“ да им го препуштиме тоа на читателите. Ние овде уште само би додале дека книгата „Браќата Миладиновци - легенда и стварност“ е значајна за македонската историографија од повеќе аспекти. Прво, оваа книга дорасветлува одредени „темни места“ од досегашните проучувања на животот и делото на браќата Миладиновци. Второ, појавувањето на книгава подразбира приближување на еден дел од македонската книжевна историја до хрватската научна и поширока јавност, со оглед на фактот (што го потенцира и Калоџера) дека досегашната литература за Миладиновци во најголем обем е на македонски и на бугарски јазик. Трето, оваа книга значи афирмација на македонската историја, книжевност и култура воопшто во рамките на еден, би рекле, поширок не само балкански, туку и источноевропски ареал. Четврто, книгава потсетува на историскиот багаж од неизбежните хрватско-македонски книжевни врски. Петто, но не и најневажно, овој труд на Калоџера покажува и докажува, по којзнае којпат, но сега мошне непристрасно, дека браќата Миладиновци и сето она што тие го оставиле зад себе како книжевно-културен белег, ѝ припаѓа првенствено на македонската книжевна историја. Токму поради овие причини и го приложуваме македонскиот превод на „Браќата Миладиновци - легенда и стварност“ од хрватскиот македонист д-р Горан Калоџера.

јули, 2005
Скопје

Ранко Младеноски